

Урош Д. Микетић

Универзитет у Приштини, Филозофски факултет

Косовска Митровица

e-mail: urosmiketic@gmail.com

ЗАПИСИ КЊИГЕ ГОСТИЈУ МАНАСТИРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ 1924–1929. ГОДИНЕ*

Апстракт: Књига гостију манастира Високи Дечани, тзв. Споменица, чува се у манастирском архиву. Њена историографска вредност утолико је већа јер даје податке о посетиоцима манастира између 1924. и 1944. године, мада је појединачних и спорадичних случајева уписивања било и годинама касније. Приликом уписивања гостију бележени су одређени подаци о њима - уз име, најчешће и датум посете, неретко је наглашена професионална припадност, а знатно ређе се, пак, у мноштву података нашао прибележен и понеки запис. У раду наводимо искључиво читке записи. Њихова анализа је главни циљ нашег истраживања, те ћемо представити резултате до којих смо дошли.

Кључне речи: XX век, Косово и Метохија, Високи Дечани, Споменица, записи.

Споменицу је својим уписивањем отворио краљ Александар I Карађорђевић августа 1924, приликом пропутовања за Пећ и устоличење патријарха Димитрија. Са краљицом Маријом стигао је у манастир 27. августа. Братство је уз највеће свечаности примило високе госте, а ћивот Св. краља Стефана Дечанског отворен је ради целивања краљевском пару. Сам архимандрит лавре Леонтије Нинковић записаће следеће:

„За трајну успомену на високу посјету Њихових Величанства Краља и Краљице Лаври Високих Дечана, страјешина Лавре установио је нарочиту посјетну књигу са тробојницом, у којој су се на првом мјесту уписали краљ и краљица.“¹

Краљ и краљица, сем сопствених имена, нису оставили никакав запис.

Насупрот њима, у периоду 1924–1929. број прибележених записа у Споменици већи је од стотину.² Имајући у виду ограничавајући фактор (нечиткост), растумачили смо, разумљиво, мањи број.

Критичка анализа грађе показала је да међу записима постоје и одређене садржинске сродности. Наиме, понајвише се предочавала историјска важност истицањем манастирске улоге и његове монументалности; потенциран је и култ једног од ктитора - Св. краља Дечанског. Сем тога, записивањем се у одређеним случајевима исказивало поштовање и захвалност владајућој династији Карађорђевић, честа су

* Рад је написан у оквиру пројекта *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* (св. бр. 47023), који је одобрило и финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Нинковић 1923, 9, 22.

² Захваљујемо управи манастира на сарадњи и помоћи у изради рада. *Споменица* је већ била предмет српске историографије. Опширније: Ристановић 2015.

најсрдачнија захваљивања манастирском братству на челу са архимандритом Леонтијем на великодушном дочеку, а сасвим мало података овај извор пружа о разним аспектима функционисања манастира. Како је књига гостију била отворена свима страна имена нису била изузетак, али је само мали број записа иностране провенијенције растумачен услед нечиткости.

Готово у сваком запису указивало се на знатну историјску улогу манастира у српском народу и изузетну лепоту готово без преседана у православном свету.³ Ради илустрације навешћемо запис доцента Београдског универзитета Михаила Градојевића, односно југословенског пуковника Дим. Предића. Професор Градојевић изједначио је по вредности Високе Дечане, римску цркву Св. Петра и истанбулску Аја Софију:

„Нисам у детињству био довољно васпитан у побожности. Али, кад сам први пут ступио под мраморне сводове царске лавре Високих Дечана, разгледао цркву Св. Петра у Риму, и посетио Аја Софију у Цариграду - имао сам увек један исти осећај у души - да сам у храму божанства, да је оно ту, око мене. Овакви монументи, својом величином и лепотом архитектуре покрећу људе да мисле о вечном и бесконачном, развијају и јачају побожност и богобољажљивост маса, отуда оправданост њихове егзистенције и у данашње модерно доба.“⁴

Пуковник Предић је записао:

„Данас ми се указа прилика, да на делу посматрајући Високе Дечане - констатујем висок степен наше културе и архитектуре још у најстарија времена, за шта ова црква представља најмоћнији доказ.“⁵

У записима се неретко инсистира на културолошкој припадности српског народа једној широкој заједници народа. Навођењем Високих Дечана, Његоша и народних песама у једном запису аргументује се право овог народа да буде члан такве заједнице:

„Благо нама кад имамо Дечане, Његоша и народне песме - увек ћемо бити члан културних народа!“⁶

Манастир је у прибележеним записима окарактерисан искључиво одабраним епитетима - био је „велики“,⁷ „највиши“,⁸ те „узвишени“ споменик.⁹ Посебну историјску важност као „највећој“ српској светињи признавао му је и пећки епископ Јеротеј као и ректор Духовног суда у истом граду. Епископ Јеротеј прибележио је следеће:

3 Цитираћемо овом приликом два одабрана домаћа аутора. Ђорђе Мано-Зиси у кратком издању *Дечани* 1934. године записује:

„Манастир Високих Дечана - место је националног хаџилука. У њему је овековечен један крупан комад из живота нашега средњег века, на врхунцу његове културне и политичке моћи. Манастир, који се дизао у знаку победе код Велбужда и у коме су запаљене свеће осветника Косова.“ Мано-Зиси 1934, 1. Сличну констатацију дао је Павле Мијовић неколико деценија касније:

„Дечани (...) нису само уметничка глорификација божјих дела, него и верна слика устројства нашег средњевековног друштва у његовом највишем успону.“ Мијовић 1977, 12.

4 *Споменица*, 106.

5 Исто, 122. Војна лица била су веома задовољна доласком у манастир. Ипак, двадесетих година прошлог века цркву и војску делила су нека мање пријатна питања. Свакако највеће било је позивање у службу свештеника и свештеничких кандидата. Патријарх Димитрије инсистирао је још 1922. да се војни рок тим лицима у највећој мери скрати, а служба олакша. Средојевић 2013, 581.

6 *Споменица*, 102.

7 Исто, 159.

8 Исто, 83.

9 Исто, 118.

„Потребна благодатна помоћ као новом и првом архијереју Пећске епархије после ослобођења, дошао сам да се у овој светој, царској, историјској и древној лаври поклоним нашој највећој светињи.“¹⁰

Ректор се, судећи по изворном тексту, нашао овде 1. децембра 1929. у посети епископу Јеротеју у Високим Дечанима. Наиме, била је одржана и заједничка служба том приликом:

„Као најсретнији и најсвечанији дан (...) дан данашњи, (...) да на прослави историјског дана Уједињења Државног, почашћен да посјетим Високопреосвећеног Господина Јеротеја Епископа Пећског саслужив на свечаном Благодаренју у највећој и најљепшој светињи Српства и Православља. Нека слава буде светињи и (...) великим успоменама Светитеља Српских. Некад и данас а и будућности била је јесте и биће најсвјетлија Звијезда Свети Високи Дечани.“¹¹

Уписаници су се са великим поштовањем односили према српској светињи. Примера ради, извесни универзитетски професор из Београда записаће:

„Са највећим пијететом одајемо своју најдубљу пошту стародревној успомени наше некадање славе и културе.“¹²

Бројни слични изрази „великог поштовања“¹³ забележени су на више места током овог периода. Један уписаник није ни прибележио сопствено име, већ се уписао као „поштоватељ“.¹⁴

Манастир је најчешће у записима сагледаван као део српске историје и баштине, али се одавде у духу времена позивало и на југословенску идеју која се тада и јавно пропагирала од стране режима. У првом случају најчешће се захваљивало славним прецима:

„Приликом екскурзије (...) друштва ради посјете наших крајева за које су наши претци кроз вјекове пролијевали своју крв да их ослободе и поврате стари сјај и величину.“¹⁵

Следећи запис је можда још индикативнији:

„У животу сам више пута посећивао ову свету обитељ, али ми је сваког драга и кад год ми се укаже прилика са највећом побожношћу свратим и дивим се нашим претцима.“¹⁶

Појединци, пак, користе долазак у манастир и да изразе своју пројугословенску оријентацију. Примера ради, извесни „светски путник и витез ордена Христовог гроба“ записаће:

„Данас, 22. августа 1925 године, имао сам част да посетим највећу српску светињу манастир и задужбину српског краља (...), где сам се својеручно помолио Богу за здравље моје и мојих милих и драгих, као и за покој душе свих изгинулих од Косова па до ослобођења и уједињења наше велике троимене краљевине.“¹⁷

Алудирања на југословенску идеју било је и 1929:

10 Исто, 73.

11 Исто, 160.

12 Исто, 123.

13 Исто, 127.

14 Исто, 140.

15 Исто, 73.

16 Исто, 63.

17 Исто, 46.

„Некад снови из младих дана, хвалећи Свевишњем, дочеках, да у нашој проширеној Отаџбини (...) посјетим највишу Србску Светињу и том угодом испуним жељу поч. мајке.“¹⁸

Врло су бројни записи у којима је потенциран култ манастирског ктитора Св. краља Дечанског. Он је и столећима пре XX века био дубоко присутан у традицији и схватањима српског и околних народа.¹⁹ У појединим записима препознајемо тенденцију поштовања овог култа у српском народу. Једним таквим записом појављује се и охридски владика Николај (Велимировић), односно ђакон Велимир Божовић. На првом месту записано је:

„Св. краљ живи преселивши се из свог дома у дом Господњи.“²⁰

Ђакон ће записати:

„Свети Краљ Стефан жив је и моћан и свагда присутан у Својој светој обитељи, дајући свима верним поклоницима исцељење душе и тела. Слава Му, чест и милост во вјеки.“²¹

Неколико додатних примера потврђује тезу о високом поштовању Св. краља код манастирских гостију. У запису црногорског митрополита Гаврила (Дожић) свецу припада привилеговано место као Божијем ученику:

„Нека је слава Господу Богу и његовом ученику Св. Стевану Дечанском (...) што ме удостоји да се и овом приликом поклоним овој највећој (...) Светињи наше Св. Цркве и нашег Народа.“²²

На другом месту, пак, истичу се историјске заслуге српског краља за свој народ. Тако, примера ради, у запису извесног артиљеријског пуковника пише како се поклатио „моштима светога краља који је сачувао трагове српства у овом крају.“²³

На више места потенцира се нераскидива веза између манастира и његовог ктитора - Св. краља. Тврдњу ћемо аргументовати записом колектива ђака и професора урошевачке гимназије и пећког брачног пара Милошевић:

- колектив ђака и професора урошевачке гимназије: „Приликом екскурзије ученика урошевачке гимназије посетисмо Високе Дечане, задужбнину Св. краља – 14. V – 1925. год.“²⁴

- поглавар Пећког среза Јоца Милошевић са супругом је оставио кратак запис: „Посетили манастир св. краља Дечанског.“²⁵

Аутори записа неретко наглашавају сопствену потребу да се поклоне моштима Св. краља, које вековима имају велику духовну важност код православних Срба. Овде се

18 Исто, 141.

19 Култ Св. краља има вишевековно трајање. Посебна вредност у хијерархији српских светаца припада управо њему. То је, најпре, последица краљеве страдалне биографије проткане легендом о чудесном исцељењу и повратку вида. Ширењу култа највише је допринело *Житије* Григорија Цамблака из XV века. Под османлијском тиранијом култ Св. краља приближио се додатно народу као пример беспримерног мучеништва, па су тек у време Османлија чуда овог свеца добила пуни смисао. Култ није био присутан само код Срба, већ и код Албанаца, муслимана, Влаха и сл. Најјаче упориште имао је у Метохији, на Косову и у Повардарју. Бацковић 2013, 22–29. О присуству култа у појединим крајевима опширније у: Вукановић 1937, 371–388; Филиповић 1986, 303–323.

20 *Споменица*, 78.

21 Исто, 15.

22 Исто, 149.

23 Исто, 95.

24 Исто, 35.

25 Исто, 138.

долазило из својеврсног поштовања према њима, док су истовремено симболизовале утеху и наду верницима са разних страна.²⁶

Поклоњење моштима Св. краља била је велика духовна сатисфакција неким посетиоцима, те ћемо навести два примера у том смеру:

- „Данас посетисмо ову свету обитељ и поклонисмо се светим моштима Краља Дечанског.“²⁷

- „Први поход ради поклањања и одавања поштовања остатцима Св. Стевана Дечанског као и великој уметности наших великих духовних подржаваоца.“²⁸

На примеру дечанског манастира учојавамо одлику верника да траже помоћ од својих светаца. Такав пример примећујемо и код захумско-рашког епископа Нектарија:

„Св. краљу Стефане, помози ми!“²⁹

Индикативно делује још и напомена извесног лекара Марка „Ковиљца“ да „полаже сву наду у Св. Краља.“³⁰

Оваквим записима династији Немањић призната је историјска улога у српском народу. Владајућа династија Карађорђевић, слично модусу који су успоставили Немањићи, одржавала је посебан однос са СПЦ.³¹ Сем тога, афирмисана ореолом

26 У појединим записима наговештавају се и специфични разлози посете. Најпре, реч о месту где је неколико лица рукоположено у свештенике (Војислав Протић, Велимир Божовић), а нешто касније одликован је овде и гусињски свештеник Ђорђе Шекуларац због заслуга у подизању тамошње цркве. Исто, 78. Било је и примера крштења у манастиру попут случаја извесног управника пећке поште 1924:

„Данашњим даном постао сам и по вери брат Срба.“ Исто, 80.

27 Исто, 148.

28 Исто, 141.

29 Исто, 108.

30 Исто, 105. Бројна чуда кроз историју приписивана су Св. краљу. Наиме, он исцељује болесну Албанку, другој лечи згрчену шаку, а немоћнима олакшава муке и бригу старајући се о њима. Богићевић 2014, 64–73. Манастир је више пута током дугог постојања био пастирски заштићен од Св. краља. За време српског царства кажњавао је, наиме, српске насилнике сопственог дома, а након Косовске битке спречио покољ Срба окупљених у манастиру; чињеница да у османско време није претворен у џамију приписивана је управо њему. У том периоду, верује се, казнио је и једног насилника јер се дрзнуо да нападне Високе Дечане, а крадљивцима манастирске стокe послао лудило и затим великодушно опростио злочин. Период Првог светског рата остаће упамћен по легенди да Св. краљ није хтео „напустити“ свој дом. Кола са његовим моштима у пратњи српске војске и избеглица остала су непомична, те су их Срби вратили у манастир. Током аустро-угарске окупације 1915–1918. није било живота у манастиру јер су монаси интернирани по Мађарској. За војне потребе окупатора наложено је скидање оловног крова са цркве. Како то није спроведено и ово се убраја у једно од чуда Св. краља. Након рата 1920. у манастиру заслугом енглеских хуманитарних радника смештена су ратна сирочад. Судећи по њиховим казивањима Св. краљ је у сну често посећивао децу. Дечански монаси (пр.) 2001, 28–41. Да се чудо са Св. краљем и децом стварно догодило потврдио је и сам архимандрит Леонтије. Деца су му, наиме, испричала да их је око 14. септембра исте године (Крстовдан) посећивао Св. краљ у сну: био је то старац у златном оделу, беле браде до појаса, који је подизао децу рукама на сламници. Архимандрит је настојао да умири узнемирену сирочад:

„Одмах сам осветио водицу у трпезарији и намјестио икону Св. Краља Дечанског и доцније није било ове појаве.“ Нинковић 1923, 53–53. О бројним чудима Св. краља општиније: Нинковић 1929.

31 Однос СПЦ и круне у Краљевини СХС био је одређен традиционалним вековним наслеђем и личним склоностима краља Александра. Црква је изражавала приврженост новоствореној југословенској држави и поштовању њеног законодавства, инсистирајући, притом, на сопственој аутономији. Ипак, није могла схватити да су се околности и услови знатно изменили него раније у Краљевини Србији. Са своје стране краљ је, пак, био осведочени верник. Сергије Трошки,

ослободитеља, ратних победника и ујединитеља, изазивала је и увек позитивна реаговања у *Споменици*. Њена улога изједначавана је, дакле, са историјском улогом династије Немањић.³²

У таквом контексту сагледаћемо два записа чији су аутори патријарх Димитрије и пећки епископ Јеротеј. Патријарх ће се, најпре, помолити за здравље и срећу владајуће династије, потом отаџбине, уједињене цркве и, коначно, целокупног народа. Редослед помињања није неважан, јер аутор даје приоритет династији:

„Данас, у Недељу, 17 (30). августа 1924. године, после мојега устолочења у престодревне Пећске Патријаршије, посетих први пут свету обитељ Високих Дечана и у њој одслужих свету литургију, молећи Бога за здравље и срећу Краља Александра и целога Његовог Дома, за напредак и славу наше уједињене отаџбине, наше уједињене Цркве и целога нашег народа. Све нека их прати Божји благослов на све векове.

Богу благодарни
Архиепископ Пећски
Митрополит Београдско-
Карловачки
и Патријарх Српски
+ Димитрије с. р.³³

Пећки епископа Јеротеј у запису од 28. августа 1926. (Успење Пресвете Богородице) помолио се Богу за добробит краља и „миле“ пастве. Краљ је и овде наведен испред верника:

„Нека је слава господу Богу што ме је удостојио да одслужим прву архијерејску и свету литургију божију у овој и светој царској лаври, молећи се Богу за добро, срећу и здравље његовог величанста нашег милосрдног (...) краља Александра и своје миле пастве.“³⁴

Величању краља Александра били су посебно склони официри. Такав пример налазимо код официра елитне Краљеве гарде. Запис прибележен 1924. посвећен је краљу „осветнику Косова“:

„Официри Краљеве Гарде учесници паљења свијећа заветованих од Царице Милице осветнику Косова, које је запалило Његово Величанство Краљ Срба, Хрвата и Словенаца Александар I. Карађорђевић 15/28. августа хиљаду – девет – стотина – двадесет и четврте године.“³⁵

Ових година манастирском братијом управљао је способни и предузимљиви архимандрит Леонтије Нинковић. Посетиоци су, најчешће, били посебно задовољни

истражујући његову верску политику, потврђује да је редовно вршио водоосвећење дома, славио славу, постио, исповедао се, причешћивао и сл. Благонаклоност према дечанском манастиру може бити оправдана, дакле, и његовим личним верским убеђењем. Средојевић 2013, 570–574.

32 Приликом краљеве прве посете 1924. године архимандрит Леонтије наглашавао је значај династије Немањић. Његовим сопственим инсистирањем краљ је прихватио тај модел посебних веза династије са црквом. Најпре је сео у велелепни мермерни царски Душанов сто, а краљица у сто царице Јелене; слично Њемањићима и краљ се примио ктиторских права над манастиром, те је даровао једну скупочену икону, део сребрног посуђа свог оца Петра, средио извор киселе воде, саградио чесму и донирао 50.000 динара у новцу. Нинковић 1925, 10, 12, 20–24. Опширније о краљевој посети Косову и Метохији 1924: Микетић 2015.

33 *Споменица*, 10.

34 Исто, 79.

35 Исто, 17–18. Паљење свећа књегиње Милица има историјску утемељеност. Архимандрит Леонтије ревностно бележи да је приликом краљеве посете 1924. инсистирао да краљ запали свеће књегиње Милице, јер му то право припада као „осветнику Косова“. Александар је „сав тронут од радости весело прихватио и овај свечани чин извршио“. Нинковић 1925, 11.

његовим гостопримством, а неретко и свеукупним доприносом манастиру. Да бисмо боље схватили његов значај за манастир чини се неопходним дати краћи осврт на стање у манастиру пре његовог доласка на чело управе.

Наиме, још 1903. руском дипломатско-црквеном иницијативом управу над манастиром преузела је руска монашка братија са Свете Горе. Велике заслуге у томе имали су поједини изманипулисани или корумпирани пећки Срби који су надјачали своје опоненте, присталице домаће управе. У том периоду безвлашћа и анархије у Османском царству руски утицај био је јак, те су руски калуђери преузели манастир под изговором заштите од албанске опасности.³⁶

Руска управа потресла је, нарочито, српске црквене кругове. Врло гласан био је жички епископ Сава Дечанац:

„Зар је доиста ишчезла српска крв из жила данашњих радника и народних вођа? (...) О Боже, милостиви! Па у кога су сад кључеви? Ко отвара ћивот целокупног српског краља Немањића и ове ретке царске знаке?! Ко чува сада ову српску задужбину над задужбинама и светињу над свим православним светињама?!“³⁷

Ништа блажи није био ни Народни Дечански Одбор из редова национално просвећених људи. У београдској Грађанској Касини одржано је 1910. предавање о дечанској историји и улози у српском народу. Усвојена је одлука да руски калуђери хитно напусте манастир.³⁸ Русија је тзв. дечанско питање користила као залог за умиривање Србије, условљавајући је завршетком Јадранске железнице за коју је Београд био живо заинтересован. Обећање руске дипломатије да ће калуђери бити повучени када се пројекат реализује постало је небитно након ослободилачких ратова 1912. године.³⁹

Нове црногорске власти у дечанском крају нису, пак, инсистирале на одласку руских калуђера из обзира према званичној Русији. Период окупације оставио је манастир празним, па служба није вршена јер није било руских свештеника услед интернирања. Ослобођење 1918. године донеле су француске колонијалне снаге. Како су то били већином муслимани њихов однос према албанским качачким бандама које су нападале и манастир био је благонаклон, али су ускоро замењени српском војском. Покушај руских калуђера исте године да изнова преузму управу осујетио је црногорски митрополит Гаврило. Нови настојатељ манастира постао је Теодан Ђоковић до 1919. Замениће га ранији острошки игуман, Леонтије Нинковић. Он је дао опис стања које је затекао у манастиру по доласку:

„При примању Управе Лавре Дечани су били празни у свему. У њима није било: ни калуђера ни послужитеља, ни ништа за храну и пиће. (...) Па и поред оваквог сиромаштва и праве пустоши, у манастиру смјештено: 12 породица, војна посада самовољних Солунаца и нека школа за ратну сирочад. Све се промјешало: војници, жене и дјеца... Нека ми Св. Краљ опрости што морам рећи: да је у томе времену његова задужбина најмање личила ономе, чему је била намијењена.“⁴⁰

Заиста, предузимљиви архимандрит знатно је утицао да се стање побољша. Извршене су велике поправке зграда, уштедело се доста новца, вођена је борба са локалним албанским живљем око заштите црквених имања и, што је врло битно,

36 Недељковић 2010, 195–215.

37 Дечанац 1904, 4, 6.

38 Дечански Народни Одбор 1910, 3–84.

39 Батаковић 1989, 194–195.

40 Нинковић 1927, 76, 78, 86.

забрањено је летовање на манастирском поседу осим у случајевима сиромаштва или из здравствених, научних, културних и других разлога.⁴¹

Записи прибележени у манастирској књизи гостију сведоче о свестраној личности архимандрита Леонтија. Он је у њима представљен као врло срдачан домаћин, озбиљан саговорник, верски проповедник и културни афирматор.

Најбројнији су записи који потенцирају његову гостопримљивост, а понекад је у таквим записима поменуто и цело братство. Гости из Друге београдске гимназије на пропутовању Косовом и Метохијом захвалили су се „најтоплије“ на срдачном дочеку;⁴² тај „симпатични управник“⁴³ помиње се у истом контексту и у запису од 11. јула 1926. (Петровдан):

„На Петровдан 1926. год. посетили смо св. лавру Високе Дечане, гдје благодарехи предузимљивости г. архимандрита Леонтија бисмо дочекани са највећом предусетљивошћу.“⁴⁴

Појединцима је био пријатан и само разговор са архимандритом. Свакако, архимандрит је био свестрано образована личност, па самим тим и не изненађују овакви наводи. Навешћемо запис изасланика Министарства финансија Спасоја Копривице:

„Пун среће и задовољства што сам видео Високе Дечане и упознао се са господином архимандритом поменуте светиње, желећи да опет посетим ову светињу и дуже разговарам са (...) господином архимандритом.“⁴⁵

Понегде се говорило и о архимандриту у улози верског проповедника. Између осталог, помен о томе оставио је протојереј Константин Луковић. Реч је о првој служби у манастиру патријарха Димитрија након крунисања 1924. уз чинодејство дечанског архимандрита исте године:

„У недељу 18./31 августа 1924. год. први пут после ослобођења и уједињења и прогласа (успостављења) Патријаршије, служио је први српски патријарх Димитрије свету литургију у Светињи Високих дечана уз чинодејство архимандрита лавре Леонтија (Нинковића), протојереја Крсте Поповића члана пећске Конзисторије, протојереја Владе Петровића члана београд. Дух. Суда и протођакона Константина Т. Луковића, референта Св. Синода.“⁴⁶

Један бачки парох четири године касније служиће, такође, свету литургију са архимандритом:

„Дана 18. јуна (1. јула) 1928. год. служио сам свету Литургију са (...) г. архим. Лавре ове Леонтијем (...)“⁴⁷

Успешну улогу архимандрита Леонтија на челу манастира наглашавао је и рашко-призренски епископ Серафим. Он описује затечено стање у манастиру као „сјајно“ и знатно другачије од ранијих времена:

„Срећни смо што смо и после ослобођења Јужне Србије херојском војском блаженопочившег Краља Петра (...) и садашњег Краља Александра нашли у сјајном стању (...) под управом Старешине Архимандрита Леонтија Нинковића - стање које се (...) много разликује од стања претходног.“⁴⁸

41 Исто 1927, 86–88.

42 *Споменица*, 61.

43 Исто, 72.

44 Исто, 74.

45 Исто, 83.

46 Исто, 21.

47 Исто, 120.

48 Исто, 147.

Досад смо у излагању искључиво наводили записе домаће провенијенције. Бројчано посматрано, иностраних записа било је знатно мање, мада је њихова садржина врло слична записима домаћих аутора. Индикативан је у том смислу један запис на немачком језику:

„Увек ћу се са великом захвалношћу сећати гостољубивости, са којом су ме, странца и иновера, дочекали у манастиру Дечанима, као што ћу се увек сећати и значајних споменика средњовековне српске културе, о којима се на западу, изузев стручњака, на жалост, (...) мало зна. Са великим интересовањем мора се пратити, можда више него славна прошлост, велики културни напор, који чини Југославија у својој, од Турака столећима угњетеној и опустошеној, старој културној постојбини.“⁴⁹

Дакле, према записима домаће и стране провенијенције очигледно је да је манастир привлачио ауторе на јединствен начин. Појединци су се и неколико пута враћали истом одредишту и ревносно бележили у књизи посета своја имена у више наврата. Примера ради, извесни протојереј и члан Духовног суда у Београду нашао се изнова у манастиру у пратњи патријарха Димитрија 1926:

„У пратњи Њ. светости патријарха српског господина Димитрија поново данас посетих свету обитељ Високих Дечана и поклоних се св. краљу Дечанскоме.“⁵⁰

Референт Светог архијерејског синода Константин Луковић изразио је свој утисак што је већ трећи пут посетио манастир речима:

„Благодарим Богу и светоме краљу Дечанскоме што ту милост подарише да се и по трећи пут помолим Богу у светињи Високих Дечана, данас 3. / 16. јуна 1926. год.“⁵¹

Овај савршени дечански склад историје, лепоте и духовности врло лепо приказују речи жупника фра Ловра Митровића записане у *Споменици*:

„У тишини дух се узвисује.“⁵²

Извори

Књига гостију манастира Високи Дечани 1924–1944, Архив манастира Високи Дечани.

Штампа

Политика, Београд.

Литература:

Батаковић, Душан Т. (1989): *Дечанско питање*. Београд: Просвета.

Бацковић, Милан Н. (2013): *Дечанска хроника*. Приштина: Музеј.

49 Исто, 159. Озбиљније интересовање странаца за манастир обележило је претходни XIX век када се више познатих гостију упознало са лепотом и значајем истог: Французи Пуквил и Ами Бус, лекар пећког паше Немац Јозеф Милер, аустријски дипломата, етнограф и путописац Јохан Георг Фонхан, руски дипломата, лингвиста и историчар Александар Фјодорович Гиљфердинг и др. Бацковић 2013, 159–160.

50 *Споменица* 1924, 69. Патријарх Димитрије био је на Косову и Метохији и 1926. Из Скопља 14. јуна упутио се за Пећ, где је требало завладичити приштинског архијереја Јеротија Гавриловића. По плану је на Косову и Метохији имао остати закључно са 26. јуном. *Политика*, бр. 6516 од 15. VI 1926, 4.

51 *Споменица*, 69.

52 Исто, 106.

- Богићевић, Алексеј (2014): *Дечанске и друге приче*. Бошњане-Темнић: Манастир Светог Луке.
- Вукановић, Татомир (1937): *О култу Стевана Дечанског у Метохији*. Скопље: „Немања“ задужбинска штампарија Вардарске бановине.
- Дечанац, Сава (1904): *Дечани и српски народ*. књ. 1. Београд: Штампарија Бојовића и Мићића.
- Дечански монаси (пр.) (2001): *Житије и подвизи светог великомученика Стефана Дечанског краља српског*. Дечани: Високи Дечани.
- Мано-Зиси, Ђорђе (1934): *Дечани*. Београд: Друштво пријатеља старина Народни музеј-Народни музеј.
- Мијовић, Павле (1977): *Дечани*. Београд: Југославија.
- Микетић, Урош (2015): „Долазак краља Александра I и краљице Марије на Косово и Метохију“. У: Словић, Срђан (ур.): *Косово и Метохија у контексту балканских народа и држава*. књ. 2. Приштина-Лепосавић: Институт за српску културу. 219–226.
- Народни Дечански Одбор (пр.) (1910): *Високи Дечани : споменица народу српском ради обавештења : са сликама*. Београд: Народна штампарија Ј. Ј. Бојовића.
- Недељковић, Славиша (2010): „Политичке прилике на Косову и Метохији (1895–1905). У вртлогу анархије и безвлашћа“. *Српске студије*. бр. 1. Београд: Центар за српске студије-Филозофски факултет. 195–215.
- Нинковић, Леонтије (1927): *Братство Лавре Високих Дечана: његова борба и рад*. Пећ: Штампарија „Дукађин“.
- Нинковић, Леонтије (1925): *Краљ и Краљица у Лаври Високи Дечани*. Пећ: Штампарија „Дукађин“.
- Нинковић, Леонтије (1923): *Српска Лавра Високи Дечани*. Пећ: Штампарија „Дукађин“.
- Нинковић, Леонтије (1929): *Чудеса Св. Стефана, краља Дечанског*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија.
- Ристановић, Петар (2015): „Књига гостију манастира Високи Дечани (1924–1945) као историјски извор“. *Баштина*. св. 39. Приштина-Лепосавић: Институт за српску културу. 171–178.
- Средојевић, Александар (2013): *Патријарх српски Димитрије Павловић (1920–1930)*. докторска дисертација. Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду.
- Филиповић, Миленко С. (1986): *Трачки коњаник: студије из духовне културе*. Београд: Просвета.

Uroš Miketić

THE GUESTBOOK OF MONASTERY VISOKI DEČANI 1924–1929

The guestbook of the Visoki Dečani monastery, its period between 1924 and 1929, reveals a series of data about the monastery, becoming an important contribution to the history of the monastery. The analysis of the written records will indicate certain similarities in their content. The monastery is most often observed in the narrow context of Serbian history, although in some cases it is treated in a wider sense as part of the common Yugoslav cultural and historical heritage. Almost all the records emphasized the superiority and monumentality of the building. The cult of St. King Stevan Dečanski, a monastery patron wasn't marginalized. It was evidence that his care and respect in the Serbian Orthodox world was present and several centuries after the creation. The great evaluation of the Nemanjić dynasty by such an indirect way was also transmitted to the ruling dynasty Karadjordjević. The situation, position and the monastery's rise were summarized partially in those records with the emphasis on the preeminent personality of Archimandrite Leontije Ninković. The Visoki Dečani Monastery, the superficial harmony of architecture, the natural ambience and hospitality of the brotherhood, attracted the visitors. For them, the permanent impressions of the monastery were a constant.